

ПРИНЦИПИ ОФІЦІЙНОСТІ ТА ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН У СПРАВІ: СХОЖІ ПРОЯВИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ

Писаренко Надія Борисівна

*докторка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Школик Андрій Михайлович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
адміністративного та фінансового права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

1. Порядок діяльності адміністративних органів регламентовано нормами про адміністративну процедуру. До останнього часу у публікаціях українських науковців тематиці адміністративної процедури, на жаль, не приділялося достатньо уваги. Нині з'являються статті¹ і навіть посібники², автори яких зосереджуються на огляді основних правил адміністративної процедури, закріплених у національному законодавстві.

Не зайвим, на наш погляд, сконцентруватися на принципі офіційного дослідження, який вважають спільним для адміністративної процедури та адміністративного (судового) процесу. При цьому має сенс виявити не тільки схожі прояви даного принципу у процедурі та процесі. Не менш вагомим для розуміння сутності принципу, а значить і правильного застосування процедурних та процесуальних норм є виокремлення тих його несхожих проявів, які неможливо ігнорувати,

¹ Boiko, I. V., Zyma, O. T., Mekh, Y. V., Soloviova, O. M., & Somina, V. A. (2019). Administrative procedure: European standards and conclusions for Ukraine. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 10(7), 1968–1975 ; Luk'yanets, D., Markova, O., Gurzhii, T. & Petritskyi, A. (2022). Conceptual model of administrative procedure for Ukraine. *Astra Salvensis*, 1, 329–346.

² Закон «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом / В. Тимошук, І. Бойко, А. Школик, Є. Школьний (2022). Київ, 76 с. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/10/20/20221020092133-70.pdf>

адже мова про те, що він (даний принцип) формує основу для діяльності представників різних гілок влади – виконавчої та судової.

2. На сьогодні два акти – Закон України «Про адміністративну процедуру» та Кодекс адміністративного судочинства України – вміщують правила, якими закріплено принципи відповідно процедурної та судової діяльності. Серед останніх належне місце посідають приписи про принцип офіційного дослідження. Проблеми застосування цих приписів привертала увагу науковців. Однак у більшості випадків українські правники зосереджувалися на правилах, адресатами яких є суд³.

Орієнтиром і одночасно базисом для роздумів є чисельні публікації іноземних, зокрема, німецьких дослідників, де представлено багаторічний досвід застосування як процедурних, так і процесуальних правил, побудованих з огляду на дію принципу офіційного дослідження⁴. Разом з тим такі публікації не здатні окреслити проблемні питання, які мають місце у національному правовому просторі.

Отже, порівняльний аналіз, а подекуди і тлумачення національних норм, що характеризують принцип офіційного дослідження, виявлення відмінностей в їх застосуванні адміністративними органами й судами задля якнайкращого окреслення його (принципу) сутності вважаємо актуальним і одночасно перспективним напрямом наукових розвідок.

3. Такі розвідки можна розпочати з вирізнення серед правил Закону України «Про адміністративну процедуру» та Кодексу адміністративного судочинства України тих, що означають принцип офіційного дослідження. Після цього подати інформацію відносно того, як виокремлені правила застосовують адміністративні органи й суди. Такий підхід дозволить встановити, яких прав та обов'язків набувають представники влади, а також констатувати, що офіційність дослідження викликає не тільки активну поведінку останніх, а і спонукає самих учасників справи до презентації своїх позицій, надання усіх доказів, що є в їх розпорядженні.

Окремі норми національних законів доцільно подати у порівнянні із ідентичними положеннями німецьких актів; проаналізувати коментарі німецьких дослідників, сформовані з огляду на багаторічний досвід застосування процедурних і процесуальних правил у цій країні.

³ Кротюк О. В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі та його реалізація в адміністративному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 (2013). Київ, 18 с.; Колпаков В., Гордєєв В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства (2014). *Право України*, № 3. С. 47–55;

⁴ Jorg Pudelka. *Verwaltungsprozesskodex. Konzeption, Modellgesetz und Kommentierung* (2014). Berlin : Berliner Wissenschafts-Verlag, 205 p.

Як зазначалося вище, серед питань, актуальних для України, особливе місце посідає питання виявлення збіжних і незбіжних проявів принципу офіційного дослідження у процедурі та процесі. Пошук проявів досліджуваного принципу можна здійснити через співставлення ознак процедурних і процесуальних відносин, у яких він (принцип) і знаходить своєї практичної реалізації. Це приведе до виявлення особливості процесуальних відносин, яку можна вважати конститутивною, оскільки саме вона обумовлює їх (відносин) сутність і зміст; і вона не є характерною для відносин процедурних. Не зайвим буде проаналізувати норми про доказування, розміщені у процедурному і процесуальному законах; внаслідок аналізу можна отримати підтвердження правильності тези про притаманність процесуальним відносинам конститутивної особливості.

4. Дослідження, проведене у представленій послідовності, дозволить дійти важливих висновків, серед яких, очевидно, будуть і такі:

а) правила адміністративної процедури і адміністративного судочинства, якими врегульовано діяльність адміністративних органів і судів, відзначаються тим, що їх побудовано з огляду на принципи, у назві яких використано однокореневі слова: для процедури – офіційність; для судочинства – офіційне з'ясування. Такі слова вжито для того, щоб підкреслити вагомість ролі, яку відіграє представник влади у відносинах, на регламентацію яких ці правила спрямовано;

б) і адміністративний орган, і суд під впливом принципів офіційності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі демонструють активність у провадженнях: їх уповноважено самостійно, без отримання на те згоди зацікавлених осіб вчиняти такі дії, які гарантуватимуть, що ухвалені ними рішення повністю відповідатимуть вимогам, задекларованим на нормативному рівні;

в) разом з тим, активність адміністративного органу й активність суду у своїх проявах не може бути визнана ідентичною, оскільки реалізується вона у непримиримо відмінних відносинах – процедурних й процесуальних. Перші – двосторонні; норми, що їх регламентують, надають учасникам взаємні права та обов'язки, однак одночасно і «обтяжують» суб'єкта влади додатковими вимогами – зробити все, що від нього залежить, для з'ясування усіх обставин у справі і лише після цього ухвалювати рішення відносно іншого учасника. Процесуальні відносини – завжди тристоронні, де є сторони і суд; кожна зі сторін доводить свою правоту, окреслюючи обставини, які потрібно з'ясувати, і представляючи на їх підтвердження свої аргументи; суд в цих відносинах оцінює переконливість презентованих позицій і виявляє активність лише тоді, коли вважає, що йому достатньо прийняття законного, обґрунтованого, справедливого рішення недостатньо доводів, наведених сторонами.